

www.ketab.ir

و نوجوان

مُبلِغ کُودک^۹ تَبْلِیغِ بَانِمک^{۳۱}

قالب‌های جذاب بیان
معارف دین برای کودک و نوجوان
علیرضا خوش‌قامت

امام زمان عجل الله تعالی فرجه و یاران آینده‌اش

سرشناسه: خوش قامت، علیرضا، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور: مبلغ کودک تبلیغ بانمک، قالب‌های جذاب بیان معارف دین برای کودک و نوجوان / نویسنده علیرضا خوش قامت.
مشخصات نشر: اصفهان: مهرستان، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص.

شابک: ۹۵-۹-۶۲۲-۷۷۶۳-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

عنوان دیگر: قالب‌های جذاب بیان معارف دین برای کودک و نوجوان.

موضوع: تعلیمات دینی اسلامی برای کودکان -- ایران

Islamic religious education of children -- Iran

بازی‌های آموزشی -- ایران -- راهنمای آموزش

Educational games -- Iran -- Study and teaching

بازی‌ها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

Games -- Religious aspects -- Islam

رده بندی کنگره: BPY/۷

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۷

شماره کتابشناسی ملی: ۹۷۱۸۸۳

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

مبلغ کودک: مبلغ تبلیغ بانمک (قالب‌های جذاب بیان معارف دین برای کودک و نوجوان)

نویسنده: علیرضا خوش قامت

ویراستار: سمیه دقاغیان

طراح جلد: زهرا صابری

ناشر: مهرستان

چاپ: اول، ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

تارنما: www.book.mehrestan.ir

رایانامه: mehr@mehrestan.ir

سامانه: ۳۰۰۷۹۶۲۱۰۰۱۰۰

نشانی: اصفهان، خیابان مسجد سید، خیابان آیت الله زاهد، کوچه ۱۵، پلاک ۳۳

کد پستی: ۸۱۳۶۹۵۵۱۳۷

شماره تماس: ۰۹۳۳۰۰۹۳۴۰۰، ۰۳۱-۳۲۳۶۸۷۵۵

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر مهرستان محفوظ است.

سخن آغازین	۱۰
مقدمه نویسنده	۱۲
پیشگفتار	۱۴
فصل اول: چه بگوییم، چگونه بگوییم؟	۱۷
خلاصه فصل	۲۴
فصل دوم: روش تبلیغ معارف دین برای کودک و نوجوان	۲۷
نقد روش مستقیم و کتاب مطلوبیت روش غیرمستقیم	۳۰
آموزش مستقیم	۳۱
آموزش غیرمستقیم	۳۲
خلاصه فصل	۳۸
فصل سوم: اصول تعیین کننده برای برانگیختن عواطف و احساسات کودک و نوجوان	۴۱
اصول تحریک عواطف و احساسات کودک و نوجوان	۴۴
۱. اصل ارتباط و محبت	۴۴
۲. اصل لذت در نشاط و شادی	۴۵
۳. اصل ایجاد تجربه معنوی	۴۷
۴. اصل تنوع	۴۷
۵. اصل تعاون	۴۸
۶. اصل تسلط و اعتماد به نفس همراه با توکل و توسل	۴۹
خلاصه فصل	۵۲
فصل چهارم: زیربنا و شاکله قالب ها در بیان معارف دین برای کودک و نوجوان	۵۳
شروع برنامه	۵۵

قالب‌ها	۵۷
۱. گفتن «به نام خدا»، بدون افراط و تفریط	۵۷
۲. سلام کردن	۶۱
۳. احوال‌پرسی کردن	۶۵
پایان برنامه	۶۷
۱. تکلیف دادن	۶۸
۲. دعا کردن	۶۸
۳. خدا حافظی	۷۴
خلاصه فصل	۷۶
فصل پنجم: قالب‌های تدریس معارف دین برای کودک و نوجوان	۷۷
۱. قالب‌های رمزدار	۷۹
۱.۱. قالب ترکیب حروف	۷۹
۱. روش ساختن ترکیب حروف اول	۸۰
۲. روش ساختن ترکیب حروف وسط	۸۱
۳. روش ساختن ترکیب حروف آخر	۸۲
۴. روش ساختن ترکیب حروف اول و آخر	۸۳
۲.۱. قالب راز دایره‌ها	۸۶
روش ساختن راز دایره‌ها	۸۶
۳.۱. قالب بازی با کلمات	۸۹
روش ساختن بازی با کلمات	۹۰
۴.۱. قالب راز اعداد	۹۴
روش ساختن راز اعداد	۹۴
۵.۱. قالب راز گل‌ها	۹۸
روش ساختن قالب راز گل‌ها	۹۸
۶.۱. قالب معما	۱۰۰
معماهای قرآنی	۱۰۱
معماهای احکامی	۱۰۱
معمای امامان علیهم‌السلام	۱۰۲
معمای مذهبی	۱۰۳
معمای هوش	۱۰۳
روش ساختن معما	۱۰۴

۷.۱. قالب جدول قرآنی	۱۰۶
روش ساختن قالب جدول قرآنی	۱۰۶
۸.۱. قالب جدول بگرد و پیداکن	۱۱۰
روش ساختن قالب جدول بگرد و پیداکن	۱۱۰
۹.۱. قالب جدول یکسره	۱۱۵
روش ساختن قالب جدول یکسره	۱۱۵
۱۰.۱. قالب بی نقطه	۱۱۷
روش اجرای قالب بی نقطه نویسی	۱۱۸
۱۱.۱. قالب حروف درهم	۱۱۹
روش ساختن قالب حروف درهم	۱۱۹
۱۲.۱. قالب تکمیل نواقص (حدس بزن)	۱۲۰
روش ساختن قالب حدس بزن	۱۲۱
۱۳.۱. قالب غلط املائی	۱۲۱
روش ساختن قالب غلط املائی	۱۲۲
۱۴.۱. قالب متوسط	۱۲۳
روش ساختن قالب بازی وسطی	۱۲۳
۱۵.۱. قالب ۱، ۲، ۳ یا ۴ سطر خوانی	۱۲۴
روش ساختن قالب ۱، ۲، ۳ یا ۴ سطر خوانی	۱۲۴
۱۶.۱. کلمه و جمله بدون الف یا نقطه	۱۲۵
روش ساختن قالب کلمه و جمله بدون نقطه یا الف	۱۲۵
۱۷.۱. قالب آینه بازی	۱۲۶
روش ساختن قالب آینه بازی	۱۲۷
۱۸.۱. قالب شکار کلمات (استخراج کلمات)	۱۲۸
روش ساختن قالب شکار کلمات	۱۲۸
۱۹.۱. قالب تکرار ممنوع	۱۲۹
روش ساختن قالب تکرار ممنوع	۱۳۰
۲۰.۱. قالب معکوس کلمات	۱۳۲
روش ساختن معکوس کلمات	۱۳۲
۲. قالب های بدون رمز	۱۳۳
۱.۲. قالب شعر	۱۳۳
۱. قالب شعر با موضوع نماز	۱۳۴

۲. قالب شعر با موضوع امیرالمؤمنین (علیه السلام)	۱۳۵
۲.۲. قالب شعرهای هيجانی	۱۳۶
۳.۲. قالب شعرار	۱۳۸
۴.۲. قالب طنز و لطیفه	۱۴۰
۵.۲. قالب انواعی	۱۴۲
روش ساختن قالب انواعی	۱۴۲
۶.۲. قالب عددی	۱۴۶
روش ساختن قالب عددی	۱۴۶
۷.۲. قالب تشبیهی	۱۴۷
روش ساختن قالب تشبیهی	۱۴۷
۸.۲. قالب نمادین	۱۵۱
روش ساختن قالب نمادین	۱۵۲
۹.۲. قالب بیان آیه و روایت	۱۵۳
خلاصه فصل	۱۵۴
فصل ششم: قالب های مسابقات برای بیان معارف دین برای کودک و نوجوان	۱۵۵
۱. مسابقات در فضای بسته	۱۶۰
۱.۱. سوره به سوره	۱۶۰
۲.۱. بله و خیر مترادف	۱۶۱
روش ساختن و اجرا	۱۶۱
۳.۱. ای والله! / وای! وای! وای!	۱۶۲
روش ساختن و اجرا	۱۶۳
۴.۱. توپ شیطان	۱۶۴
روش اجرا	۱۶۴
۵.۱. با یک نفس	۱۶۵
روش اجرا	۱۶۶
۶.۱. جمله نویسی با چشم بسته	۱۶۶
روش اجرا	۱۶۶
۷.۱. پندآموز	۱۶۷
روش اجرا	۱۶۷
۸.۱. حرف ممنوعه	۱۶۸
روش اجرا	۱۶۸

۱۶۹	۹.۱. جمله سازی با کلمات بی ربط	۱۶۹
۱۶۹	روش ساختن و اجرا	۱۶۹
۱۷۰	۱۰.۱. پیام رسانی	۱۷۰
۱۷۰	روش اجرا	۱۷۰
۱۷۱	۱۱.۱. مسابقه با کلمات ربط	۱۷۱
۱۷۱	روش اجرا	۱۷۱
۱۷۲	۱۲.۱. قدرت حافظه	۱۷۲
۱۷۲	روش اجرا	۱۷۲
۱۷۴	۱۳.۱. راه مستقیم یا راه...؟	۱۷۴
۱۷۴	روش اجرا	۱۷۴
۱۷۵	۱۴.۱. چه کاری؟	۱۷۵
۱۷۶	روش اجرا	۱۷۶
۱۷۶	۱۵.۱. لیوانی	۱۷۶
۱۷۶	روش اجرا	۱۷۶
۱۷۷	۱۶.۱. کلمات نه جای خود (حروفی)	۱۷۷
۱۷۷	روش اجرا	۱۷۷
۱۷۸	۱۷.۱. من کی ام؟	۱۷۸
۱۷۸	روش اجرا	۱۷۸
۱۷۸	۱۸.۱. پنج ثانیه	۱۷۸
۱۷۹	روش اجرا	۱۷۹
۱۸۰	۱۹.۱. بشنو و بگو	۱۸۰
۱۸۰	روش اجرا	۱۸۰
۱۸۱	۲۰.۱. مانند این چیست؟ بگو!	۱۸۱
۱۸۲	روش اجرا	۱۸۲
۱۸۳	۲. مسابقات در فضای باز	۱۸۳
۱۸۳	۱.۲. پالتی با چشم بسته	۱۸۳
۱۸۳	روش اجرا	۱۸۳
۱۸۴	۲.۲. جوینده یا بنده است	۱۸۴
۱۸۴	روش اجرا	۱۸۴
۱۸۵	۳.۲. راز میوه	۱۸۵
۱۸۵	روش اجرا	۱۸۵

۴.۲. همدلی	۱۸۶
روش اجرا	۱۸۶
۵.۲. بازی مجسمه‌بازی	۱۸۸
روش اجرا	۱۸۸
۶.۲. بازی ایست، حرکت	۱۸۹
روش اجرا	۱۸۹
۷.۲. بازی عشق علی علیه السلام	۱۸۹
روش اجرا	۱۹۰
۸.۲. بازی شکار سیب	۱۹۱
روش اجرا	۱۹۱
۹.۲. بازی طناب‌کشی چهارنفره یا چهارگروهه	۱۹۲
روش اجرا	۱۹۲
۱۰.۲. بازی به حیات	۱۹۳
روش اجرا	۱۹۳
۱۱.۲. بگرد و پیدا کن	۱۹۳
روش اجرا	۱۹۴
۱۲.۲. صندلی بازی قرآنی	۱۹۴
روش اجرا	۱۹۵
۱۳.۲. مسابقه پیدا کردن قاری قرآن با چشم بسته	۱۹۶
روش اجرا	۱۹۶
۱۴.۲. دویدن و برداشتن کاغذ قرآن	۱۹۶
روش اجرا	۱۹۷
۱۵.۲. طناب‌کشی قرآنی	۱۹۷
روش اجرا	۱۹۷
۱۶.۲. توپ در هوا	۱۹۸
روش اجرا	۱۹۸
خلاصه فصل	۲۰۰
کلام آخر	۲۰۱
کتابنامه	۲۰۵

سخن آغازین

با همه دشواری‌ها و تعاف‌هایش، شیرین‌ترین کار عالم «تربیت» است و مهم‌ترین بستر تربیت، «خانواده». خانواده اگر «خانواده» باشد، تربیت شیرین می‌شود و طبیعی. همان‌طور که ما نفس می‌کشیم، در خانواده هم تربیت می‌شویم؛ بی‌آنکه به آن فکر کنیم و بدانیم چه می‌شود.

تمرکز ما بر تربیت و تعلیم است، آن‌هم با رویکرد اسلامی و عقلانی و با محوریت مهارت‌آموزی به خانواده‌ها. از این‌رو طرح «مهرستان» را پایه‌ریزی کردیم تا در پیمودن این مسیر مقدس، بتوانیم منظم و هدفمند و برنامه‌دار پیش برویم. «مهرستان» فقط مخفف «محصولات هنری رسانه‌ای» نیست؛ بلکه اسم مکانی است برای آموختن مهرورزی در خانه و گرمابخشی به کانون خانواده.

از بین همه راه‌های ممکن، با «یار مهربان» به یاری خانواده‌ها آمده‌ایم؛ با همان آشنای پرسخاوتی که صدها نسل بشر را معلم‌وار پرورده و فروتنانه با

ذهن و ضمیرشان در هم تنیده است.

بله، با کتاب آمده ایم و بر این باوریم که با همه تنوع ابزارهای دیجیتال و گرایش جنون آمیز انسان امروز به آن ها، هیچ چیز جای کتاب را نمی گیرد! خوشبختانه این یار مهربان، همچنان گنجینه سرشاری به شمار می رود که پاسخ گوی نیازهای رنگارنگ مخاطبانش است.

به دنبال کار خیر زمین مانده ای بوده ایم که حضورمان در این عرصه را معنا ببخشد و جریانی پویا و اثری مانا به جای گذارد. سرانجام صدها نفر ساعت پایش و پویش، به معماری طرح خانواده محور «مهرستان» انجامید که یکی از میوه هایش اکنون در دستان شماست.

مشتاقانه منتظریم تا در یافت دیدگاه های شما سروران عزیز به آدرس mehr@mehrestan.ir بیش از پیش به هون مهربانی هایتان گردیم.

بر آستان جانانی سر سپاس فرود می آوریم که توفیق، رفیق طریقمان کرد تا دوره امانت داده شده در مزرعه دنیا را به خوشبختی از خرمن ارباب و اصحاب فرهنگ و اندیشه بگذرانیم و آنگاه با لطفی دوچندان، ما را و امدا ر فضل بی کرانش کرد تا در طرح پربرکت «مهرستان» بتوانیم بابت تولید و ترویج محصولات فرهنگی و تربیتی، مدال افتخار بر گردن بیاویزیم. از تک به تک سروران ارجمندی که ذره پروری کردند و گام به گام مسیر را هم شانه ما شدند، به رسم ادب، خاضعانه سپاسگزاریم.

مهرستان

اینجا خانه شماست

مقدمه نویسنده

گاهی ما پدر و مادرها و ما معلم و مربی‌ها به دنبال این هستیم که فرزند یا شاگردمان در راه صحیح اخلاقی و رفتاری قرار گیرد و فقط از آن‌ها انتظار داریم؛ اما طبق حدیث شریف از امام رضا علیه السلام باید معارف دین را زیبا بیان کرد. ایشان فرموده‌اند: «فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَعَارِسَ كَلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا»^۱ یعنی اگر مردم زیبایی‌های کلام ما را می‌دانستند از آن پیروان می‌شدند.

در این کتاب بر آن شدم تا مهارت‌ها و قالب‌های زیبا را بیان کنم که کلام زیبای اهل بیت علیهم السلام برای فرزندانمان، فهمیدن‌ی‌تر و جذاب‌تر شود. در اینجا لازم می‌دانم از پدر و مادر مهربان، همسر و فرزندان عزیز و دوستان خوبم که من را در تمام مراحل زندگی و تألیف این کتاب یاری نمودند، صمیمانه سپاسگزاری کنم.

همچنین به روح ملکوتی استاد عزیزم، مرحوم شیخ محمد حسن راستگو درود می‌فرستم.

۱. محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمه، ج ۸، ح ۳۷۹۷.

در پایان برای اجرای برنامه و تدریس کتاب در جلسات تربیت مربی
 کودک و نوجوان در سراسر کشور و ارائه دیدگاه‌های سازنده خود، به آی‌دی
 @Alirezakhoshghamat در پیام‌رسان ایتا مراجعه کنید.

www.ketab.ir

پیشگفتار

براساس یافته‌های روش انتقال معارف دین به کودک و نوجوان، در اثرگذاری این معارف بر آنان نقش دارد. سرنوشت معنوی فرزندان به چگونگی بیان اوامر و نواهی والدین و مربیان بستگی دارد. نبود طرح و برنامه علمی و عملی جذاب، از طرفی، بی‌رغبتی کودکان و نوجوانان به معارف دین را در پی دارد و از طرف دیگر، مربیان را در بیان معارف دین با مشکل روبه‌رو می‌کند. بعضی افراد بدون اینکه خود بدانند یا بخواهند، نوع رفتار و فردا را بر تباطوشان با دیگران به گونه‌ای است که موجب طرد یا نفی شخصیت طرف مقابل می‌شود. این افراد اگر به عالی‌ترین مفاهیم و ارزش‌های دینی هم آگاهی داشته باشند و بخواهند آن‌ها را به دیگران منتقل کنند، موفق نمی‌شوند. آنان با رفتار و گفتار خویش، به جای ایجاد جاذبه در دیگران، شخصیت آنان را طرد و تحقیر می‌کنند و در نتیجه هرگز نمی‌توانند در دیگران نفوذ کنند. از این رو ضرورت دارد والدین و مربیان برای انتقال معارف عمیق دین به کودک و نوجوان، از روش غیرمستقیم بهره ببرند.

شاید پرسیده شود: آیا گوناگونی و تنوع روش‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد؟ آیا با

یک و یا دو روش هم می‌توان محتوای زیادی آموخت؟ چرا در این کتاب این همه بر تنوع و گوناگونی روش‌ها و قالب‌ها در بیان معارف دین تأکید شده است؟ برای رسیدن به پاسخ مطلوب، همین دو آیه کفایت می‌کند:

﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾^۱ (به راستی در این قرآن

داستان‌ها و حکمت‌ها و موعظه‌های [گوناگون بیان کردیم].

﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾^۲ (و ما برای مردم در این

قرآن هر مثلی بیان کرده‌ایم).

بسیاری از مفسران، مانند علامه طباطبایی رحمته‌الله در تفسیر شریف المیزان و در تفسیر آیه شریفه اول، به این نکته اشاره کرده‌اند که «صَرَّفْنَا» به روش و شیوه‌های متفاوت و متنوع در یادآوری و بیان مفاهیم دینی اشاره می‌کند.^۳ خداوند متعال برای بیان مفاهیم و جذاب‌سازی آن‌ها، تکرارهای کوتاه و بلند و متنوع به کار برده است. تنوع در روش‌ها و شیوه‌های بیان به این علت است که همه افکار و اندیشه‌ها را در بر بگیرد تا دست‌کم انسان‌ها از طریق یکی از این روش‌ها به حقیقت برسند و اگر فکری با روشی قانع نشد، با روش دیگری اقناع شود.^۴

کتاب حاضر را با هدف ارائه قالب‌های جدید در بیان معارف دین برای

۱. کهف، ۵۴.

۲. زمر، ۲۷.

۳. نک: طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی، ج ۱۳، ص ۱۴۴؛ سیدهاشم بن سلیمان بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص ۵۳۶؛ سیدعلی اکبر قرشی، تفسیر احسن الحديث، ج ۹، ص ۲۹۰.

۴. نک: «وذلك بما أشرناه فيه من تنوع الأساليب، من أجل أن يلائم كل الأفكار، ويلتقي بالحقيقة من أكثر من طريق، فإذا لم يقتنع البعض بالفكرة من خلال أسلوب، اقتنع بأسلوب آخر، وإذا لم ينسجم مع بعض المفاهيم أو الأمثلة، أمكنه أن يجد الانسجام في مفهوم آخر أو مثل آخر» (سیدمحمدحسین فضل‌الله، تفسیر من وحی القرآن، «تنوع الأسلوب القرآني»، ج ۱۴، ص ۱۲۷).

کودک و نوجوان می نویسم. در این کتاب می‌کوشم به هدف نهایی در تبلیغ، یعنی تأثیرگذاری غیرمستقیم بر رفتار و کردار مخاطب دست یابیم. بی‌شک، این امر اتفاق نمی‌افتد؛ مگر اینکه درخصوص آن موضوع، مانند حجاب یا نماز، بر فکر و اندیشه مخاطب تأثیر بگذاریم و این تأثیرگذاری اتفاق نخواهد افتاد؛ مگر اینکه با آگاهی از عوامل تعیین‌کننده در برانگیختن عواطف و احساسات کودک و نوجوان و به‌کار بستن آن‌ها، می‌توانیم به آن هدف برسیم. در این نوشته شاکله و زیربنای برنامه‌ای موفق را که شامل ورود و محتوا و خروج برنامه است، به صورت مبسوط تبیین می‌کنم. از آنجایی که برای انتقال غیرمستقیم معارف عمیق دین به کودک و نوجوان، شناخت قالب‌ها و روش‌های متنوع و جذاب و بدیع ضروری است، مهارت‌ها و روش‌هایی را در این کتاب بیان می‌کنم:

۱. مهارت‌های تدریس: قالب‌های رمزار مانند بازی با کلمات، راز دایره‌ها، انواع جدول‌ها و بازی با اعداد و قالب‌های بدون رمز، مانند شعر، شعار، شیوه عددی و شیوه تشبیهی؛

۲. انواع مسابقات: در فضای بسته مانند سوره به سوره، پیام‌رسانی، توپ شیطان و چه کاری؟ و در فضای باز، مانند پناستی با چشم بسته، بازی عشق علی علیه السلام، راز میوه و همدلی.

کتاب پیش رو حاصل یافته‌های این جانب در منابع کتابخانه‌ای، اسناد نوشتاری، تجربیات دیگر استادان فن و یافته‌های چندین ساله تجربی خود در اجرای برنامه‌های ملی و مذهبی و آموزش قالب‌های کارآمد است.